

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE İSRAİLİYAT KAYNAKLI KISSA VE
RİVAYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**Hazırlayan
Hakan ALBAYRAK**

**Danışman
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ**

Yüksek Lisans Tezi

**Temmuz 2017
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE İSRAİLİYAT KAYNAKLI KISSA VE
RİVAYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**Hazırlayan
Hakan ALBAYRAK**

**Danışman
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ**

Yüksek Lisans Tezi

**Temmuz 2017
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hakan ALBAYRAK

İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Türkiye’de İsrailiyat Kaynaklı Kıssa ve Rivayetler Üzerine Bir İnceleme” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Hakan ALBAYRAK

Danışman

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ danışmanlığında Hakan ALBAYRAK tarafından hazırlanan “Türkiye’de İsrailiyat Kaynaklı Kıssa ve Rivayetler Üzerine Bir İnceleme” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

28 /07 / 2017

Tez savunma sınav tarihi

JÜRİ

Danışman : Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Üye : Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Üye : Doç. Dr. Bülent ARI

ONAY

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 21/07/2017 tarih ve23.....

sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...21/07/2017

Prof. Dr. Celalettin ÇELİK

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Türk Halk Edebiyatı; Türk milletinin kimliğini yansıtan, sürekliliğini sağlayan ve Türk milletini bir arada tutan örf, âdet ve ananelerin yer aldığı sözlü ve yazılı kültür ürünlerini inceleyerek, bu toplumsal ürünlerin geleceğe sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlayan ve toplum bilincinin oluşmasında önemli rol oynayan bir bilim dalıdır.

Toplum hayatının sürekliliğini sağlayan sözlü kültür ürünleri içinde yer alan kıssalar; geçmişte olmuş bir olay ya da durumdan, insanların ibret almaları, doğru yolu bulmaları, dinî duygularını geliştirmeleri amacıyla oluşturulan anlatılardır. Bu anlatılar, dinî ve tarihî kişilerle ya da toplumlarla ilgili bilgileri de içermektedir. Rivayet ise; bir haber, olay ya da durumun insanlara etkileyici bir şekilde aktarılmasıdır. Kıssaları nakleden kişilere “kussas” ya da “kassas” denilir. Bu kimseler, insanları bilinçlendirmek amacıyla dinî ve tarihî kişilerin çeşitli konulardaki mesajlarını kıssa ve rivayetler aracılığıyla anlatmaya çalışırlar. Bunu yaparken de toplumların sosyo-kültürel şartlarına uygun bir üslup seçmeye önem verdikleri görülmektedir.

Türk toplumu, İslam dinini benimsedikten sonra kültürel kaynaklar içinde İslamî değerlere fazlasıyla yer verilmektedir. Zaman içerisinde kassalar, Kuran’da yer alan bilgilerin açık ifade edilmediğini düşündüklerinden anlattıkları kıssa ve rivayetlere çoğunlukla Yahudi dinine ve kültürüne ait anlatıları da ilave eder, bilerek ya da bilmeyerek Türk - İslam kültürüne aitmiş gibi aktarırlar. İslam dini tek Tanrı inancının son halkası olmasının yanı sıra Yahudi ve Hristiyan kültürlerine ait bazı benzerliklerin de etkisiyle İsrailiyat, önce İslam kültürüne daha sonra Türklerin İslamiyeti benimsemesiyle birlikte Türk kültürüne girer. Bu nedenle Türkiye’de anlatılan kıssa ve rivayetlerde de İsrailiyat unsurları yer almaktadır.

Araştırma sürecinde “Tarihî ve Coğrafi Fin Okulu”, “Psikoanalitik Kuramlar”, “Mit-Ritüeli Halk Bilimi Kuramı”, “Tarihi Kültürel Halk Bilimi Okulu”, “İdeolojik Halk Bilimi Kuramı”, “Kültürler Arası Çaprazlama Yöntemi”, “Yapısal Halkbilimi Kuramı”, “Sözlü Performans Kuramı” gibi yöntem ve teorilerden yararlanılmıştır.

Çalışma giriş, birinci bölüm, ikinci bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir.

Giriş bölümünde; İsrailiyat kavramının kökeni ve anlamı üzerinde durulduktan sonra, İsrailiyatın, kültür ve din ilişkisinden söz edilmektedir. Türk - İslam kültürüne, İsrailiyat

unsurlarının hangi dönemde ve nasıl girmeye başladığı, hangi ravilerin İslamiyeti yorumlarken İsrailiyat rivayet ettiği, Osmanlı döneminde medresede okutulan kaynaklardan ve kırsal kesimde yaşayan halkın, dinini hangi yolla öğrendiğinden, tarih boyunca Türk – Yahudi ilişkilerinden ve Türk halk anlatılarıyla İsrailiyat arasındaki ilişkilerden bahsedilmektedir. Böylece İsrailiyatın, Türk-İslam kültürüne etki etmesinin arka planda yer alan görünmeyen sebepleri açıklanmaya çalışılır.

Birinci bölümde; Türkiye’de yaratılış, helak olan kavimler, peygamberler ve Alevî ve Bektaşîler hakkında anlatılan kıssa ve rivayetlerdeki tespit edilen İsrailiyat unsurları maddeler halinde verilmekte, konu ile ilgili Kutsal Kitap ve Kuran’da yer alan kıssa ve rivayetler aktarıldıktan sonra farklı kültürlerle ait benzer anlatımlara değinilmektedir. Daha sonra konu hakkındaki araştırmacıların görüşlerinden bahsedilmektedir.

İkinci bölümde; birinci bölümde incelenen kıssa ve rivayetlere ait örnek metinler verilmektedir.

Araştırmamız sonuç bölümüyle bitirilmektedir.

Tez konusunun belirlenmesinden tezin son aşamasına gelene kadar bana yol gösteren, yoğun iş temposu arasında, çok değerli vakitlerini ayırarak bana destek ve yardımlarını esirgemeyen, akademik kariyerime başladığımdan beri tecrübesiyle bana ışık tutan, bu süreç içinde bana sabrın ne kadar önemli olduğu öğreten ve bu süreçte bana sonuna kadar güvenen Tez Danışmanı saygıdeğer hocam Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ’e teşekkür ederim.

Tezimin başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen, tezimi okuyup gereken düzeltmeleri yapmamda yardımcı olan ve bu süreçte çocuklarıma zaman ayıramadığım dönemlerde benim yokluğumu onlara hissettirmeyip sabreden değerli eşim Tayyibe Albayrak’a teşekkür ederim.

Hakan ALBAYRAK

Kayseri, Temmuz 2017

TÜRKİYE’DE İSRAİLİYAT KAYNAKLI KISSA VE RİVAYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hakan ALBAYRAK

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2017

Danışman: Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ

ÖZET

Türk Halk Edebiyatının sözlü kültür ürünleri içinde ilk anlatı olarak kabul edilen mitler; insanların kendilerini, ihtiyaçlarını, evreni, doğayı ve nesnelere var oluşlarını bilinçli olarak açıklamaya çalışan anlatılardır. Bu anlatılar sayesinde dünyaya bir düzen ve anlam kazandırılır. Mitler; toplumların zaman içerisinde ihtiyaçlarının, inançlarının, yaşadıkları coğrafi şartların ve mit anlatıcılarının değişmesiyle çeşitli anlatı türlerinin doğmasına neden olur. Bu anlatı türlerinin içinde efsane, destan, hikâye gibi anlatıların yanı sıra kıssa ve rivayetler de bulunmaktadır. Kıssa ve rivayetler; mit anlatıları içinde yer alan, dinî ve tarihî kişilikleri bünyesinde barındıran, öğretici nitelik taşıyan anlatılardır.

Türk-İslam kültürüne, kıssa ve rivayetler aracılığıyla özellikle tefsir ve diğer dini kaynaklara giren İsrailiyat, terim ve kavram olarak nasıl tanımlanması gerektiği hususunda pek çok araştırmacı tarafından farklı yaklaşımlar sergilenir. İslam kültürüne kıssa ve rivayetlerle giren farklı din ve kültürlerle ait unsurlar İsrailiyat olarak nitelendirilir.

Bu araştırmada Türk-İslam kültüründeki kıssa ve rivayetlerde yer alan İsrailiyat unsurları tespit edilerek, bunun arka plandaki sebepleri açıklanmaya çalışılır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, kıssa, rivayet, İsrailiyat.

AN INVESTIGATION ON SHORT AND RETURNS OF ISRAELIUM IN TURKEY

Hakan ALBAYRAK

**Erciyes University, Institute of Social Sciences Master Thesis,
July 2017**

Advisor: Assoc. Dr. Bayram DURBİLMEZ

ABSTRACT

Accepted to be the first narration type among the outcomes of oral culture in Turkish Folk Literature, myths are narrations through which human beings try to consciously explain themselves, their needs, the universe, the nature and the existence of all the objects. Through these narrations, the world had a system and a new meaning. Myths have led to new births of various narration types as a result of the changes, in the course of time, in the needs of the societies, of the changes in the conditions of the geography they lived in, and of the changes of their myth narrators. Among these narrations types, parables and rumours exist as well as legends, epos and stories. Parables and rumours are informative narrations within the myth narrations which cover religious and historical characteristics.

There have been different approaches among the researchers about how to explain the term Israilliat, which has entered into the Turkish-Islamic Culture, exegetics, and other religious resources especially through parables and rumors. Various religions and cultural elements which have entered into the Islamic culture by means of parables and rumors have been considered to be Israilliat.

In this study, determining the Israilliat elements taking place in the parables and rumors in the Turkish Islamic culture, we have tried to explain the causes lying in the background.

Key Words: Culture, parable, rumor, Israilliat

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK	ii
ONAY	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1.İsrailiyat Kavramı ve Kültür	1
1.1.İsrail Kelimesinin Anlamı	1
1.2. İsrailiyat Kavramı ve Kültür	3
1.3. Sosyolojik Bağlamda Kültür ve Din İlişkisi	10
2. İsrailiyat Rivayet Ettiği Bildirilen Raviler	14
2.1.Sahabeler Döneminde İsrailiyat Rivayet Ettiği Bildirilen Raviler	13
2.1.1. Ebu Zer el- Gıfârî (öl.32/654).....	13
2.1.2. Selman el- Farisî (öl.34/656)	14
2.1.3. Huzeyfe b. Yemân (öl.36/656).....	14
2.1.4. Ebu'l-Celd el-Cevnî (Cılan b. Ferve).....	15
2.1.6. Zeyd b. Sabit (öl.45/665)	16
2.1.7. Ebu Hüreyre (öl.58/677)	17
2.1.8. Abdullah b. Arm b. Âs (öl.65/674)	18
2.1.9. Abdullah b. Abbas (öl.68/687).....	19
2.2. Tâbiîler Döneminde İsrailiyat Rivayet Ettiği Bildirilen Raviler	20
2.2.1. Kabul Ahbar (öl. 35/655).....	20
2.2.2. Nevf b. Fadale el-Bikâfî (öl.90-100/708-718 ?).....	22
2.2.3. Vehb b. Münebbih (öl.114/732).....	22
2.2.4. Mâlik b. Dînâr (öl.127/745)	24
2.3.Teba-yi Tâbiînden İsrailiyat Rivayet Eden Raviler	24
2.3.1.Muhammed b. Es-Saib El-Kelbî	25
2.3.2. Abdulmelik b. Abdilaziz b. Cureyc (öl. 150/767).....	25
2.3.3. Mukâtil b. Süleyman	25
2.3.4. Muhammed b. Mervân Es-Suddî	26

3. Tarih Boyunca Türk ve Yahudi İlişkileri ve İsrailiyatın Türk Kültürüne Etkisi.....	27
3.1. Tarih Boyunca Türk ve Yahudi İlişkileri.....	27
3.1.1. Hazar Türkleri.....	28
3.1.2. Anadolu'da Yahudi Kavmi.....	31
3.1.3. Osmanlı Döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Türk-Yahudi İlişkileri.....	34
3.1.4. Osmanlı Döneminde Tarikatlar.....	43
4. Medrese ve Diğer Eğitim Kurumlarında Okutulan Eserlerde İsrailiyat Etkisi..	50
4.1. Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İsrailiyatın Etkisi.....	48
4.2. Osmanlı'da XVI. ve XIX. Yüzyıl Arasındaki Dönemlerde Medrese ve Diğer Eğitim Kurumlarında Okutulan Eserler.....	52
4.2.1. Muhammediyye.....	53
4.2.2. Envarü'l-Âşikin.....	53
4.2.3. Müzekki'n-Nüfûs.....	53
4.2.4. Kara Dâvûd.....	54
4.2.5. Ahmediyye.....	54
4.2.6. Tenbihü'l-Gâfilîn.....	54
4.2.7. Şerhu Şir'ati'l-İslâm.....	55
4.2.8. İmâdü'l-İslam.....	55
4.2.9. Mızraklı İlmihal.....	55
4.2.10. Şerhi Vasıyeti'l-Muhammediyye.....	55
4.2.11. Et-Tarîkatü'l-Muhammediyye fi Sireti'l-Ahmediyye.....	56
4.2.12. Delâilü'l-Hayrât.....	56
4.2.13. Mârifetnâme.....	56
5. Halk Anlatıları ve İsrailiyat İlişkisi.....	60
5.1. Mit Kavramı ve İsrailiyat.....	60
5.2. Efsane/Menkabe Kavramı ve İsrailiyat.....	63
5.3. Masal Kavramı ve İsrailiyat.....	64
5.4. Destan Kavramı ve İsrailiyat.....	65
5.5. Halk Hikâyesi Kavramı ve İsrailiyat.....	66
5.6. Kıssa / Rivayet Kavramı ve İsrailiyat.....	67
5.7. İsrailiyatın Halk Anlatılarına ve İnançlarına Etkisi.....	69

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE’DE ANLATILAN İSRAİLİYAT KAYNAKLI KISSA ve RİVAYETLER
ÜZERİNE BİR İNCELEME

1. İlk Yaratılanlar Hakkında Kıssa ve Rivayetler	76
1.1.Nur Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	76
1.2.Kalem Hakkında Kıssa ve Rivayetler	83
1.3. Levh-i Mahfuz Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	84
1.4. Arş Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	86
1.5.Kürsü Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	94
1.6. Sidretü'l –Müntehâ Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	96
2.Âlemlerin Yaratılması Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	98
3.Dünya, Gökler, Yer ve İkisi Arasında Yaratılanlar (Ay, Güneş, Yer, Gökler, Deniz ve Rüzgâr) Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	100
4. Melekler Hakkında Kıssa ve Rivayetler	126
5. Yıldırım ve Gök Gürlemesi Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	131
6.İblis - Şeytan ve Cin Hakkında Kıssa ve Rivayetler	132
7.Kavimler Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	141
7.1.Âd Kavmi Hakkında Kıssa ve Rivayetler	141
7.2. İsrailoğulları ve Firavun Kavmi Hakkında Kıssa ve Rivayetler	143
7.3.Res Kavmi Hakkında Kıssa ve Rivayetler	145
7.4.Kehf Kavmi Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	145
7.5. İrem Kavmi Hakkında Kıssa ve Rivayetler	150
7.6.Karun Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	151
7.7.Belam b. Bâûrâ Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	153
8.Peygamberler Hakkında Kıssa ve Rivayetlerde İsrailiyat.....	155
8.1. Âdem Peygamber ve Havva Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	155
8.2. İdris Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	176
8.3.Nuh Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	179
8.4.İbrahim Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler	194
8.5.Lut Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler	211
Lut Peygamber hakkındaki kıssa ve rivayetlerde tespit edilen özellikler şunlardır:	211
8.6. Yusuf Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler	217
8.7.Musa Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler	224
8.8.Davud Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler	232
8.9. Süleyman Peygamber Hakkında Kıssa ve Rivayetler.....	242

9. Alevî ve Bektaşîler Hakkında Kıssa ve Rivayetler	252
9.1. “Ölmeden Önce Göğe Çekilme” Motifi.....	256
9.2. “Suyu Kana Çevirme” Motifi	259
9.3. “Halka Felâket Musallat Etme” Motifi	260
9.4. “Bereketli Olma” Motifi	261
9.5. “Körlerin Görmesini Sağlama” Motifi.....	264
9.6. “Ölü İnsan ya da Hayvanı Canlandırma” Motifi.....	265
9.7. “Yerden veya Taştan Su Çıkarma” Motifi	267
9.8.“Deniz veya Irmağı Yarıp Geçme” Motifi.....	269
9.9.“Deniz veya Irmak Üzerinde Yürüme” Motifi.....	271
9.10.“Kuru Odunu Ağaç Haline Getirme” Motifi.....	271

İKİNCİ BÖLÜM

1. İlk Yaratılanlar

1.1. Nur	273
1.2. Kalem.....	280
1.3. Levh-i Mahfuz	281
1.4. Arş.....	282
1.5. Kürsü.....	284
1.6. Sidretü'l – Müntehâ	286
2. Âlemlerin Yaratılması.....	287
3. Dünya, Gökler, Yer ve İkisi Arasında Yaratılanlar (Ay, Güneş, Yer, Gök, Deniz ve Rüzgâr).....	288
4.Melekler	304
5.Yıldırım ve Gök Gürlemesi.....	307
6.İblis - Şeytan ve Cin.....	308
7. Kavimler	311
7.1. Âd Kavmi.....	311
7.2. İsrailoğulları ve Firavun Kavmi.....	319
7.3.Res Kavmi.....	322
7.4.Kehf Kavmi.....	323
7.5. İrem Kavmi	328
7.6.Karun	330
7.7. Belam b. Bâûrâ.....	337
8. Peygamberler	340

8.1.Âdem Peygamber ve Havva.....	340
8.2.İdris Peygamber	378
8.3.Nuh Peygamber.....	385
8.4.İbrahim Peygamber	399
8.5.Lut Peygamber	418
8.6.Yusuf Peygamber.....	422
8.7. Musa Peygamber.....	459
8.8. Davud Peygamber	499
8.9. Süleyman Peygamber.....	510
9. Alevî ve Bektaşîler.....	540
9.1.“Ölmeden Önce Göğe Çekilme” Motifi.....	540
9.2. “Suyu Kana Çevirme” Motifi	541
9.3. “Halka Felâket Musallat Etme” Motifi	541
9.4. “Bereketli Olma” Motifi	544
9.5. “Körlerin Görmesini Sağlama” Motifi.....	545
9.6.“Ölü İnsan ya da Hayvanı Canlandırma” Motifi.....	546
9.7. “Yerden veya Taştan Su Çıkarma” Motifi.....	548
9.8. “Deniz veya Irmağı Yarıp Geçme” Motifi.....	549
9.9. “Deniz veya Irmak Üzerinde Yürümek” Motifi.....	549
9.10.“Kuru Odunu Ağaç Haline Getirme” Motifi.....	549
SONUÇ	551
KAYNAKLAR	554
1.Yazılı Kaynaklar	554
2. Sözlü Kaynaklar	573
ÖZGEÇMİŞ.....	574

KAYNAKLAR

1.YAZILI KAYNAKLAR

- Abbott, Nabia (1967). *Studies in Arabic Litermy Papyri: Qur'anic Cotmmentaty and Tradition II*, The University of Chicago Press: Chicago.
- Açmaz, Halil İbrahim (1991). *Muhtelif Dinlerde Tufan*, ERÜ SBE DKT: Kayseri.
- Akkaya, Hüseyin (2010). "Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yay. : Ankara, 60-62.
- Akkaya, Veysel (2015). "Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de Arş Tasavvuru ve İstivâ Meselesi", *International Journal of Social Science*, Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2726>, S. 33, 379-392.
- Al-Arifi, Şams Al-din Ahmed Al-Aflaki (1959). *Manakib al-Arifin I*, çev. Tahsin Yazıcı, TTK Yay.: Ankara.
- Albayrak, İsamil (2000). *Qur'anic Narrative and Isra'iliyyat in Western Scholarship and in Classical Exegesis*, The University of Leeds Department of Theology and Religious Studies.
- Ağırman, Cemal (2001). *Kadının Yaratılışı*, Rağbet Yay.: İstanbul.
- Alexander Philip S. (2000). "Jewish Tradition in Early Islam: The Case of Enoch/Idris", *In Studies in Islamic and Middle Eastern texts and traditions in memory of Norman Calder*, 11-29.
- Alptekin, Ali Berat (2007). "Türk Halk Hikâyelerinde Ağaç Motifi Üzerine", *Milli Folklor*, S. 76, 33-39.
- Altuntaş, Halil ve Muzaffer Şahin (2011). *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meâli*, 12. Baskı, DİB Yay.: Ankara.
- Arık, Durmuş (2005). "Türk Yahudileri: Kırım Karâîleri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.7, S. 21, 27-28.
- Arpağuş, Hatice K. (2015). *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*, MÜ İlahiyat Fakültesi Yay.: İstanbul

- Arslan, Mustafa (2009). “Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (s.a.v.) Tasavvuru, -Muhammediye Örneği-”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırma Dergisi*, C.6, S. 1, 195-219.
- Arslan, Sedat (2013). *Hız. Musa İle İlgili Rivayetlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi*, FÜ SBE YLT: Elazığ.
- Arslantaş, Nuh (2013). *Yahudiler ve Türkler*, İz Yay.: İstanbul.
- Ateş, Ali Osman (1995). *Kuran ve Hadislere Göre Cinler-Büyü*, Beyan Yay.: İstanbul.
- Ateş, Süleyman (1969). *Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri*, Sönmez Yay.: İstanbul.
- Ateş, Süleyman (1988). *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*, C. 5, Yeni Ufuk Neşriyat, İstanbul.
- Aydar, Hidayet (2013). “Kültürlerarası Bir Bilgi Köprüsü Olarak İsrailiyat ve Osmanlı Halk Kültüründeki Yansımaları (İsra'ılıyat As an Intercultural Knowledge Bridge And Reflections on The Ottoman Folk Culture)”, *International Journal of Social Science Studies*, C. 6, S.8, 93-109.
- Aydemir, Abdullah (2015). *Tefsirde İsrailiyat*, Beyan Yay.: İstanbul.
- Aydemir, Abdullah (1992). *İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler Tarihi*, TDV Yay.: Ankara.
- Aydınlı, Abdullah (1994). “Ebu Zer el-Gıfârî”, *TDV İslam Ansiklopedisi* C.10, TDV Yay.: Ankara, 266-269.
- Aytaş, Gıyasettin (1999). “Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve ‘Hazar Destan-ı Geyik’ ”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 12, 161-170.
- Bars, Mehmet Emin (2014). “Türk Kültüründe Ağaç Kültü ve Şor Kahramanlık Destanlarına Yansımaları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 27, 379-398.
- Bars, Mehmet Emin (2015). “Türk Kültüründe Rüya ve Battal Gazi Destanı'nda İşlevleri”, *International Journal of Language Academy*, C. 3, S. 1, 73-93.
- Bayat, Fuszuli (2013). *Türk Mitolojisine Giriş*, 4. Baskı, Ötüken Neşriyat: İstanbul.

- Baykurt, A. Câmi (1989). “Azâzîl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, TDV Yay.: Ankara, 90.
- Bear, Marc David (2000). “17. Yüzyılda Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Nüfuz ve Mevkilerini Yitirmeleri”, *Toplum ve Bilim*, S. 83, 202-223.
- Berber, Şarika Gedikli (2012). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Geçişte Yahudilerin Türliye Cumhuriyeti Devleti’ne Uyum Süreci: (Moiz Kohen Örneği)”, *Turkish Studies*, C. 7, S.4, 1779-1800.
- Bedir, Ahmet (1998), “Hz. Âdem’in Boyu”, *HARÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.4, S.5, 133-138.
- Bekiroğlu, Nazan (2008). *Lâ Sonsuzluk Hecesi*, Timaş Yay.: İstanbul.
- Benyakar, İsrail ve Yuda Siliki (2011). *Türkçe-İbranice /İbranice –Türkçe Sözlük* מילון עברי - עברי - תורכי \ תורכי - עברי , İsrail’deki Türküyeliler Birliđi: Telaviv.
- Besalel, Yusuf (2002). “Yaakov (Avinu)”, *Yahudilik Ansiklopedisi*, C.3, Gözlem Gazetecilik Basın Yayınevi: İstanbul, 757-758.
- Besalel, Yusuf (1999). *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın: İstanbul.
- Besalel, Yusuf (2002). “Yisrael”, *Yahudilik Ansiklopedisi*, C. 3, Gözlem Gazetecilik Basın Yayınevi: İstanbul, 791-792.
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan (1982). *Genel Sosyoloji*, Divan Yay.: İstanbul.
- Boratav, Pertev Naili (1988). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Boratav, Pertev Naili (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliđi*, Adam Yay.: İstanbul.
- Benbassa, Esther ve Aron Rodrigue (2001). *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, çev. Ayşe Atasoy, İletişim Yay.: İstanbul.
- Bozkurt, Gülnihal (1998). *Azınlıklar İmtiyazları, Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş, Azınlık İmtiyazlar*, ATAM Yay.: Ankara.
- Bozkuş, Metin (1998). “Türklerin İslamiyeti Kabulü ve Aleviliđin Türkler Arasında Yayılması”, *CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, 409-418.
- Can, Şefik (2011). *Klasik Yunan Mitolojisi*, Ötüken Neşriyat: İstanbul.

- Cerrahoğlu, İsmail (2002).“Muhammed B. Es-Saib El-Kelbî”, C. 25, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay.: İstanbul, 205-206.
- Cezûli, Ebû Abdullah Muhammed Bin Süleyman (2015). *Kara Davud Delâil-i Hayrât Şerhi*, çev. M. Faruk Gürtunca, Huzur Yayınevi: İstanbul.
- Cici, Recep (1997). *Kurtuluştan Fatih Devrinin Somuna Kadar Osmanlı'da Fıkıh Çalışmalar*, MÜ SBE DKT: İstanbul.
- Cilacı, Osman (1998). “Ahbar”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 1, TDV Yay.: İstanbul, 489-490.
- Çelebi, Elvan (1984). *Menakıbu'l-Kudsiyye Fi Menasibi'l-Ünsiyye*, çev. İsmail E. Erünsal - A.Yaşar Ocak, İÜ Edebiyat Fakültesi Yay.: İstanbul.
- Çelebi, İlyas (2010). “Şeytan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 39, TDV Yay.: İstanbul, 99-100.
- Çelebi, Mehmet Surur (2010). “Dânimend-nâme'de Rüyaların İşlevleri”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 5, S.1, 263-280.
- Çelebi, Mehmed Hemdemi (1989). *Solakzâde Tarihi*, çev. Vahit Çabuk, KB Yay.: Ankara.
- Çelem, Sema (2016). *Tefsir Külliyyatında Hz. Nuh Kıssasının Gelişimi*, AÜ SBE DKT: Ankara.
- Çığ, Muazzez İlmiye (2013). *Kur'an, İnci ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni*, Kaynak Yay.: İstanbul.
- Cora, Mustafa (2013). “Kurân'da Âd Kavmi”, *International Journal of Social Science*, C. 6, S. 3, 109-134.
- Çoruhlu, Yaşar (2012). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalıcı Yay.: İstanbul.
- Çubukçu, İbrahim Agâh (1987). *Türk-İslâm Kültürü Üzerine Araştırmalar ve Görüşler*, AÜ İlahiyat Fakültesi Yay.: Ankara.
- Çulha, Tülay (2002). *Karaylar ve Karaca*, KOÜ SBE YLT: Kocaeli.
- Danişmend, İsmail Hami (1971). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 3, Türkiye Yay.: İstanbul.

- De Lange, Nicholas (2000). “Hebrews, Greek or Romans? Jewish Culture and Identity in Byzantium”, *Dion C. Smythe Strangers to Themselves: The Byzantine Outsider*, Ashgate, 110-115.
- Demir, Mahmud ve Mehmet Emin Özafşar (2012). “Vehb b. Münebbih”, *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 42, TDV Yay.: İstanbul, 680-610.
- Demir, Şehmus (2003). *Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, Beyan Yayınevi: İstanbul.
- Demirci, Kürşad (2001). “Kafdağı”, *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 24, TDV Yay.: İstanbul, 144-145.
- Demirci, Mehmet (1983). “Nûr-ı Muhammedî”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, 239-257.
- Demirer, Mualla (1999). *Tevrat ve Kur'an'a Göre Nuh Kıssası*, AÜ SBE YLT: Ankara.
- Dernschwam, Hans (1987). *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Yaşar Önen, KB Yay.: Ankara.
- Devellioğlu, Ferit (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 18. Baskı, Aydın Kitabevi Yay.: Ankara.
- Doğan, İsmail ve İlgi Kıvrakdal (2000). “Karaim Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 20, Yeni Türk Yay.: Ankara, 781-789
- Döner, Ertuğrul (2015). *Tefsirde İsrâiliyyâtın Kaynak ve Bilgi Değer*, Ankara Okulu Yay. Ankara.
- Dumont, Paul (1980). “La Structure Social de la Communauté Juive de Salonique à la fin du Dix Neuvième Siè cle”, *Revue Historique*, 263, 351-393.
- Durbilmez, Bayram (1996). “Muhyiddin Abdal'ın Tuyug ve Mânileri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, 427-438.
- Durbilmez, Bayram (1997). “Muhyiddin Abdal'ın Seyrannâmesi Üzerine”, *İçel Kültürü*, S. 10, 54,48-49.
- Durbilmez, Bayram (2002). “Yunus Emre ve Muhyiddin Abdal Divanlarında Gönül”, *Yunus Emre Sempozyumu*, *Folklor / Edebiyat*, S.30, 205-214.

- Durbilmez, Bayram (1999). “Muhyiddin Abdal’a Göre Hacı Bektaş ve Otman Baba”, *Folklor / Edebiyat*, S. 18, 133-140.
- Durbilmez, Bayram (1999). “Muhyiddin Abdal'ın Hayatı Etrafında Oluşan Menkabeler”, I Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Bildirileri, KB Yay.: Ankara , 133-150.
- Durbilmez, Bayram (2003). “[Türk Kültüründe Yenigün / Nevruz Bayramı](#)”. /*TÜRKSOY/ Türk Dünyası-Kültür-Sanat-Bilim-Haber ve Araştırma Dergisi*, S. 9, 29-34.
- Durbilmez, Bayram (2003). “Efsaneden Destana: Kazakistan’da Korkut Ata ve Korkut Küyü”, *Millî Folklor*, S. 60, 219-232.
- Durbilmez, Bayram (2005). “Türk Kültürü ve Fütüvvet-nâmelerde Üç Sayısı”, *Ahilik Araştırma Dergisi*, GAZÜ Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yay., S. 2, 1-22.
- Durbilmez, Bayram (2007).“Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Beş Sayısı”, II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu- Bildiriler, Haz. M. Fatih Köksal): Ankara , 113-126.
- Durbilmez, Bayram (2008). “Nahçıvan Türk Halk İnanışlarında Mitolojik sayılar/ Mythological Numbers in nakhchivan-Turkish Folk Beliefs”, *Turkish Studies / International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 7, 340-352.
- Durbilmez, Bayram (2009) “Türk Kültürü ve Fütüvvet-nâmelerde Dört Sayısı / The Number “4” in Turkish Culture and Futuvenname”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli - Araştırma Dergisi*, S. 52, 71-85.
- Durbilmez, Bayram (2010). “Hakas Türklerinin Kadın Yiğitlik Destanı Huban Arığ’da Mitolojik Bir Sayı: Dokuz”, Epik Türk Ənənəsində Dastan, Ortaq Türk Keçmişinden Ortaq Türk Galacayına VI Uluslararası Folklor Konferansının Materialları (25-26 Noyabr): Bakü, Azərbaycan, 80-85.
- Durbilmez, Bayram (2011). “Batı Trakya Türk Halk Kültüründe Mitolojik Sayılar”, *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, S.1, 77-93.
- Durbilmez, Bayram (2011). “Romanya Sözlü Türk Edebiyatı Ürünlerinde Mitolojik Sayılar”, *Folklor / Edebiyat, A Peer Reviewed Quarterly International Journal*, S.16, 245-257.

- Durbilmez, Bayram (2014). *Sorgunlu Sıdkı Baba Divânı (İnceleme-Metin)*, 2. Baskı, Tezmer: Kayseri.
- Durbilmez, Bayram (2014). *Karşılı Âşık Murat Çobanoğlu (Hayatı, Sanatı ve Eserleri)*, Kardeşler Ofset: Kayseri.
- Durbilmez, Bayram (2015). “Eflatun Cem Güney’in Dede Korkut Masalları’na Metinlerarası Bir Yaklaşım: ‘Kan Tunalı’ Örneği” (Eflâton Cem Güney’s Tales Of Dede Korkut: An Intertextual Approach Using The Sample Of Kan Turalı), *Millî Folklor*, S. 108, 165-179.
- Durbilmez, Bayram (2015). “Muhyiddin Abdal Menkabeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi / The Journal of Alevi Studies*, S. 10, 1-22.
- Durbilmez, Bayram (2017). *Gelenekli Türk Anlatıları*, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (1994). *Yakın Tarihimizde Gizli Çehreler*. İz Yayıncılık: İstanbul.
- Eberhard, Wolfram (1996). *Çin’in Şimal Komşuları*, çev. Nimet Uluğtuğ, TTK Basımevi: Ankara.
- İbn Haldun, Ebu Zeyd (1401). *Mukaddime*, C. 3, çev. Abdülvahid Vafi, Kahire.
- Efendioğlu, Mehmet (2008). “Rivayet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 35, 135-137), TDV Yay.: İstanbul:133-137.
- Efendioğlu, Mehmet (2011). “Tedvin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 40, TDV Yay.: İstanbul, 267-269.
- Eflakî, Ahmed(1995). *Menakıbü'l Arifin*, C. 1, çev. Tahsin Yazıcı, 3. Baskı, MEB Yay.: İstanbul.
- Ekici, Metin (2005). “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış” (Fikret Türkmen Armağanı), Kanyılmaz Matbaası: İzmir: 225-229.
- El-Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdulkahir (1991). *Mezhepler Arasındaki Farklar*, çev. E. Ruhi Fıçlalı, 2. Baskı, TDV Yay.: İstanbul.
- El Cevziyye, İbn-i Kayyim (). *Uydurma Hadisleri Tanıma Yolları*, Polen Yay.: İstanbul.
- Elçin, Şükrü (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*, KB Yay.: Ankara.